

Ο Κωστής Παλαμάς, το Βυζάντιο και η Εποποιία 1912-13

[/ Γενικά / Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός / Ορθόδοξη πίστη](#)

Ο εορτασμός των 100 χρόνων από τους νικηφόρους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-13 και την απελευθέρωση της Ηπείρου, της Μακεδονίας, της Κρήτης και των νησιών του Βορείου Αιγαίου, μας φέρνει στον νου το ερώτημα:

Ποιές ήσαν οι πνευματικές ρίζες αυτής της μεγάλης εθνικής εξορμήσεως; Ποιός ήταν ο ρόλος των πνευματικών ανθρώπων που βοήθησαν να ξεπερασθεί η εθνική κατάθλιψη μετά την πτώχευση της χώρας επί Χαρ. Τρικούπη το 1893 και την ήττα από τους Τούρκους το 1897; Κορυφαία θέση μεταξύ των πνευματικών πατέρων της νίκης κατέχει ο εθνικός μας ποιητής Κωστής Παλαμάς. Προετοίμασε την ανάσταση του Γένους επαναφέροντας στο προσκήνιο το Βυζάντιο-Ρωμανία και προβάλλοντας την αδιάσπαστη ιστορική συνέχεια του Ελληνισμού. Μία συνέχεια, η οποία για εμάς τους Ορθοδόξους Χριστιανούς δεν αντιμετωπίζεται με βιολογικά, φυλετικά κριτήρια, αλλ ως ενότητα πνεύματος, ως πολιτιστική συνέχεια, ως άρρηκτος ψυχικός δεσμός μεταξύ Αρχαίας, Βυζαντινής, Τουρκοκρατούμενης, Φραγκοκρατούμενης και Νεώτερης Ελλάδος.

Το κορυφαίο ποίημα του Παλαμά, το οποίο χαρακτηρίστηκε ως το Έπος της Ελληνικής Διάρκειας, είναι Η «Φλογέρα του Βασιλιά». Εγράφετο επί 25 χρόνια και εξεδόθη σε βιβλίο το 1910. Αποτελείται από 4225 στίχους και διαιρείται σε 12 Λόγους (κεφάλαια). Ο ίδιος ο ποιητής παραδέχεται ότι έγραψε αυτό το επικό

ποίημα για να βοηθήσει στην εθνική αναγέννηση, στην προετοιμασία της εθνικής εξορμήσεως για την απελευθέρωση πανάρχαιων ελληνικών πατρίδων. Έγραψε σχετικά: «Χωρίς ψεύτικη μετριοφροσύνη σημειώνω ότι ο πρόλογος του δευτέρου μας πολέμου μας με τον Βούλγαρο είναι ένα βιβλίο στίχων, η Φλογέρα του Βασιλιά» (1).

Το ποίημα αντλεί την αρχική του ιδέα από δύο γεγονότα, τα οποία καταγράφονται από βυζαντινούς ιστορικούς. Ο Παχυμέρης περιγράφει ότι όταν οί στρατιώτες του Μιχαήλ Παλαιολόγου, Έλληνας αυτοκράτορας της Νικαίας, απελευθέρωσαν το 1261 την Κωνσταντινούπολη από τους Φράγκους είδαν ότι οι Σταυροφόροι είχαν συλήσει τον τάφο του Βασιλείου Β του Μακεδόνας, του αυτοκράτορα που έσωσε το κράτος του από την βουλγαρική απειλή. Η τελική μάχη, σημειώνω, έγινε στο Κλειδί κοντά στο σημερινό Σιδηρόκαστρο, τον Ιούλιο του 1014, και του χρόνου συμπληρώνονται ακριβώς 1000 χρόνια. Το σκέλεθρο του φημισμένου βασιλέως του Βουλγαροκτόνου, είχε στο στόμα μία φλογέρα, την οποία είχαν τοποθετήσει περιπαικτικά οι Φράγκοι εισβολείς. Ο Κ. Παλαμάς φαντάζεται ότι η φλογέρα αυτή διηγείται μελωδικά το νικητήριο προσκύνημα του Βασιλείου Β στην Αθήνα. Πρόκειται για γεγονός, το οποίο αναφέρει ο χρονογράφος Κεδρηνός, η δεύτερη πηγή εμπνεύσεως του ποιητή μας. Ο Βασίλειος ήλθε με όλον τον στρατό του το 1018 για να προσκυνήσει την Παναγία την Αθηνιώτισσα, δηλαδή τον Παρθενώνα. Σήμερα ελάχιστα τονίζεται το γεγονός ότι επί 1000 περίπου έτη ο Παρθενών ήταν Ορθόδοξος Χριστιανικός ναός αφιερωμένος στην Θεοτόκο και μάλιστα προσήλκυε χιλιάδες προσκυνητές από όλη την Ορθόδοξη Οικουμένη. Ο σύγχρονός μας βυζαντινολόγος Αντώνης Καλδέλλης, ο οποίος διδάσκει στο Πανεπιστήμιο του Οχάϊο των ΗΠΑ, τεκμηριώνει τη μεγάλη απήχηση του Χριστιανικού Παρθενώνος και πιστεύει ότι περισσότερη αίγλη είχε ο ναός επί Βυζαντίου (Ρωμανίας επί το ορθότερον) παρά στην κλασική και ελληνιστική αρχαιότητα. (2).

Ο νεοελληνιστής Πανεπιστημιακός καθηγητής Κώστας Κασίνης έχει επισταμένως μελετήσει τις πηγές εμπνεύσεως του Κ. Παλαμά και καταγράφει όλες αυτές στη διατριβή του. Μεταξύ άλλων εντοπίζει ότι η επική Φλογέρα του Βασιλιά έχει στοιχεία από τον Όμηρο, τους αρχαίους τραγικούς και φιλοσόφους -τους οποίους ο Παλαμάς διάβαζε από το πρωτότυπο- από την Βίβλο, τον Ακάθιστο Ύμνο, τα Συναξάρια των Αγίων, τα ακριτικά τραγούδια, τη δημοτική ποίηση, την κρητική ποίηση, τις «Διηγήσεις Αλεξάνδρου του Μακεδόνας». Επισημαίνει χαρακτηριστικά:

«Η ιδέα είναι η συνέχεια του Ελληνισμού. Υποβάλλεται με ποικίλους τρόπους στον αναγνώστη και έχει αναγνωριστεί από τους λίγους ερμηνευτές του ποιήματος. Αλλά και ο ίδιος ο ποιητής μας αποκαλύπτει τις προθέσεις του για το στόχο αυτό, λέγοντας πως «πρωτοκύτταρο» του έργου υπήρξε ένας και μοναδικός στίχος, που

κράτησε στη μνήμη του από λιγόστιχο τραγούδι:

Προσκύνησε την Παναγιά μέσα στον Παρθενώνα.

..... Είναι ανάγκη να σημειωθεί πως η ιδέα αυτή, που αποτέλεσε κατευθυντήριο γραμμή για το στόχο του, αποκρυσταλλώθηκε (έπειτα από τη γνωστή θεωρία τοπυ Φαλμεράγιερ) από τα ιστορικά συμπεράσματα του Παπαρρηγόπουλου και τις τεκμηριωμένες αποδείξεις του Πολίτη για την αδιάσπαστη ομοτροπία του ελληνικού λαού» (3).

Ο χαρακτηριστικός στίχος που συνοψίζει την πίστη του ποιητή για την Ελληνική Διάρκεια, είναι ο ακόλουθος:

Κοπρίσματα, ανεμορριπές, κλαδέματα, πλημμύρες

Σταλώσανε (σ.σ.περιόρισαν) η λυγίσανε το δέντρο, δεν τ'αλλάξαν (Λόγος Δ , 61).

Δέντρο είναι ο Ελληνισμός. Περνά από περιπέτειες, δοκιμασίες και κατακτήσεις, αλλά απλώς περιορίζεται εδαφικώς η αριθμητικώς. Όμως η ψυχή του δεν αλλάζει, η συνέχεια διατηρείται. Η μαγιά πάντα μένει, όπως θα έλεγε και ο Μακρυγιάννης.

Το ποίημα ξεκινά με την κατάθλιψη του έθνους από την πτώχευση και την ήττα. Γράφει στον Πρόλογο:

Σβησμένες όλες οι φωτιές οι πλάστρες μες την χώρα.

Αλλά ξεδιπλώνοντας την θριαμβευτική πορεία του Βασιλείου προς την Αθήνα και υμνώντας με λαμπρούς στίχους την Παναγία καταλήγει σε ξέσπασμα χαράς και ενθουσιασμού. Η Μεγάλη Ιδέα είναι ζωντανή και θα απελευθερώσουμε τα εδάφη μας:

Μαρμαρωμένος βασιλιάς και θα ξυπνώ απ' το μνήμα

Το μυστικό και το άβρετο που θα με κλή θά βγαίνω,

Και τη χτιστή Χρυσόπορτα ξεχτίζοντας θα τρέχω

Και καλιφάδων νικητής και τσάρων κυνηγάρης

Πέρα στην Κόκκινη Μηλιά θα παίρνω την ανάσα. (Λόγος ΙΑ, 144-145)

Καλιφάδες είναι οι χαλίφηδες, οι ηγέτες του Ισλάμ, τσάροι οι ηγεμονες των σλαβικών λαών και συγκεκριμένα των Βουλγάρων που μας είχαν ταλαιπωρήσει στον Μακεδονικό Αγώνα (1903-1908). Ακριβώς τότε που έγραφε το επικό ποίημά

του ο Κ. Παλαμάς.

Σήμερα ως Ορθόδοξοι Έλληνες επιδιώκουμε την ειρηνική συνύπαρξη με όλους τους λαούς. Όμως χρειαζόμαστε τη συνείδηση της συνέχειας του Ελληνισμού για να ξεπεράσουμε κάθε εμπόδιο, κάθε κρίση. Έχουμε ανάγκη από μία νέα Μεγάλη Ιδέα, η οποία δεν θα είναι εδαφική ούτε, όμως, ανεδαφική, ουτοπική. Ενθυμούμενοι πόσο βοήθησε ο Κωστής Παλαμάς στην εθνική αφύπνιση του 1912-13 κατανοούμε πόση ζημιά κάνουν σήμερα όσοι θέλουν να μας αποκόψουν από το ιστορικό παρελθόν μας, από την Ορθόδοξη παράδοσή μας, από τη διαχρονία της γλώσσας μας.

Η Συνέχεια του Ελληνισμού, όπως αποκρυσταλλώνεται στη Φλογέρα του Βασιλιά, θα είναι οδηγός μας για ένα μέλλον ειρηνικό, δημιουργικό και ελπιδοφόρο. Η ελληνορθόδοξη πορεία μας, όπως τεκμηριώνεται από ιστορικούς, ποιητές και λογίους, είναι η δύναμή μας και η ελπίδα μας στους δύσκολους καιρούς που ζούμε. Ας προσευχηθούμε στην Παναγία μας μαζί με τον Κωστή Παλαμά:

«Ω Στρατηλάτισσα Κυρά, σ' εσέ τα νικητήρια!

.....

Μακεδονίτισσα, Αθηναία, Πολίτισσα! Η Βλαχέρνα γεμάτη από το θάμα Σου!

(Φλογέρα του Βασιλιά, Δ Λόγος, 420-435).

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Κώστα Κασίνη, Η Ελληνική λογοτεχνική παράδοση στη Φλογέρα του Βασιλιά -Συμβολή στην έρευνα των πηγών, Αθήνα 1980, σελ. 515.
2. Αντώνη Καλδέλλη, Ο Βυζαντινός Παρθενώνας- Η Ακρόπολη ως σημείο συνάντησης χριστιανισμού και ελληνισμού, Ψυχογιός, Αθήνα 2013, σελ. 189-190 κ.α.
3. Κώστα Κασίνη, όπως ανωτέρω, σελ. 515-516.

Πηγή: http://www.zoiforos.gr/index.php?option=com_k2&view=item&id=10031:ο-kostis-palamas-to-vyzantio-kai-i-epopoia-1912-13&Itemid=319